

PERSPEKTÍVA VÝVOJA STRANÍCKEHO SYSTÉMU UKRAJINY V KONTEXTE PARLAMENTNÝCH VOLIEB

JURIJ OLEXANDROVYČ OSTAPEC

Katedra politológie
Fakulta spoločenských vied
Užhorodskej národnej univerzity
Email: ostapec@rambler.ru

Abstract:

The article deals with the specific characteristics of the 2012 parliamentary elections in Ukraine.

Keywords:

Parliamentary elections, Electoral system, Political party, Electoral district, Electoral barrier.

Parlamentné voľby v roku 2012 mali dať odpoveď na niekoľko dôležitých otázok, ktoré sú späté s budúcim spoločensko-politickým vývojom Ukrajiny. Po prvé, aký bude v budúcnosti formát ukrajinského stranického systému. Po druhé, či sa bude môcť Strana regiónov stať dominantnou stranou v ukrajinskej spoločnosti. V danom aspekte treba rátať s tým, že líder strany zvíťazil v prezidentských voľbách v roku 2009 a Strana regiónov neskôr v miestnych voľbách v roku 2010. Odpovede na tieto otázky v konečnom dôsledku pomôžu určiť budúci vektor vývoja ukrajinského štátu.

Práve sa preto príprava na voľby začala dlho pred ich začiatkom prijatím zákona o voľbách. Parlamentné voľby 2012 sa podobne ako predchádzajúce uskutočnili podľa nového zákona. Zákon o voľbách bol podporený väčšinou hlasov Verchovnej rady (parlamentu) 17. novembra 2011. Hlasovala zaň tak vládnuca Strana regiónov, ako aj opozičné stany. A je to prirodzené, pretože tým vytvárali podmienky na budúce voľby, a teda aj výhody pre seba.

Zákomom bol zavedený kombinovaný volebný systém: 225 poslancov je volených na základe uzavretých

stranických zoznamov a 225 v jednomandátových väčšinových volebných obvodoch. Takáto norma je v rozpore s odporúčaniami Benátskej komisie, ktorá navrhovala zaviesť voľby podľa otvorených stranických zoznamov. Súčasne toto ustanovenie zákona dovoľuje vládnucej strane vytvoriť vo Verchovnej rade väčšinu pomocou nezávislých poslancov.

Po druhé, bol odstránený Inštitút stranických blokov a volebná bariéra bola nastavená na 5%. To znamená, že menšie opozičné strany môžu vstúpiť do parlamentu len cez väčšinové obvody. Ďalším spôsobom, ako sa predstavitelia menších opozičných strán môžu dostať do Verchovnej rady Ukrajiny, je ich začlenenie do volebného zoznamu veľkých strán. Tieto ustanovenia zákona umožňujú prienik veľkých strán do parlamentu. Súčasne spôsobujú zoskupovanie malých politických strán, čo by v budúcnosti malo viesť k štruktúrovaniu stranického priestoru.

Zavedenie kombinovaného volebného systému a uzavretých zoznamov s 5 % volebnou bariérou dalo odborníkom možnosť hovoriť o víťazstve Strany regiónov dlho pred voľbami. Ako ukázali výsledky volieb, práve to sa to aj stalo.

Čo sa týka iných noviel volebných zákonov, je potrebné zastaviť sa pri nasledujúcich: zrušenie hlasovania proti všetkým, stanovenie prísnejších pravidiel hlasovania doma, vymedzenie finančnej zálohy, nejestvovanie maximálnej hranice volebných fondov, nové požiadavky na šírenie informácií o prieskume verejnej mienky voličov atď. (Капустин, 2012).

Preto Zákon o voľbách poslancov do Verchovnej rady, ktorý bol prijatý 17. novembra v roku 2011, má

rad pozitívnych charakteristík a súčasne rad procesných ustanovení, ktoré sú výhodné len veľkým stranám, najmä Strane regiónov. K takým ustanoveniam zákona patrí: jeho kombinovaný charakter, 5-percentná hranica zvoliteľnosti, zákaz účasti straníckych blokov vo voľbách, Hareova metóda rozdelenia mandátov poslancov, uzavreté stranícke zoznamy, výška volebnej kaucie a pod.

Štruktúrovanie politického priestoru Ukrajiny pred parlamentnými voľbami 28. októbra 2012

Po prezidentských voľbách v roku 2009 a miestnych voľbách v roku 2010 a porážka opozičných síl v nich boli nakoniec urobené správne závery o potrebe zjednotenia. A toto zjednotenie sa začalo vytvorením Výboru odporu proti diktatúre. Výbor odporu proti diktatúre (KOD) je politické združenie, ktoré vzniklo 5. augusta 2011 a v tom čase pozostávalo z opozičných politických strán Za Ukrajinu!, Celoukrajinského združenia (CZ) Sloboda, CZ Občianska pozícia, CZ Vlasť (Bat'kivščyna), politickej strany Front zmien, Strany obrancov vlasti, Európskej strany Ukrajiny, KUN (Kongres ukrajinských nacionalistov), NRU (Národné hnutie Ukrajiny), USDP (Ukrajinská sociálno-demokratická strana), politickej strany Naša Ukrajina, politickej strany Ľudová sebaobrana, UNP (Ukrajinská ľudová strana), politickej strany Pora (Načase), PRP (Strana Reformy a poriadok), RChP (Republikánska kresťanská strana), Ukrajinskej strany a iné. Členovia združenia podpísali Memorandum o koordinácii spoločnej opozičnej činnosti a zabránení politických represii v Ukrajine. Politickí vodcovia, ktorí založili COD, neboli vo svojej činnosti jednotní. Ba čo viac, po prijatí Zákona o voľbách (17. októbra 2012) líder Občianskej pozície A. Hrycenko oznámil svoje rozhodnutie o odchode z Výboru. Rovnaké vyhlásenie urobil aj líder Slobody O. Ťahnybok. Aj napriek nezhode však opozícia v Deň jednoty a slobody 22. januára 2012 podpísala dohodu o spoločnej činnosti. Hovorí sa v nej o získaní väčšiny v parlamentných voľbách 28. októbra 2012. Ide o to, že politické strany, ktoré ju podpísali, sa dohodli, že si vo voľbách nebudú konkurovať vo väčšinových obvodoch, ale budú fungovať podľa princípu „jeden obvod – jeden opozičný kandidát“.

Ale to sa nestalo, pretože strana UDAR (V. Kličko) a združenie Sloboda (O. Ťahnybok) sa rozhodli zúčastniť sa volieb samostatne. A ako ukázali výsledky volieb, bolo to správne rozhodnutie. Zjednotená opozícia bola zastúpená celoukrajinským združením Vlasť. 23. apríla Vlasť a Front zmien podpísali Deklaráciu jednoty pre víťazstvo v parlamentných voľbách. 15. júna bol podpísaný dokument o vstupe do Zjednotenej opozície CZ Občianska pozícia A. Hrycenka. Celkovo do Zjednotenej opozície, ktorá šla spoločne do parlamentných volieb 2012, vošlo 6 strán: Vlasť, Front zmien, NRU, Ľu-

dová sebaobrana, strana Za Ukrajinu a strana Reformy a poriadok. V tom istom čase, 15. júna hovorca združenia Vlasť oznámil vylúčenie strany Naša Ukrajina z KOD za systematické porušovanie rozhodnutí KOD-u a za spoluprácu s režimom V. Janukovyča. A tak si Naša Ukrajina začala hľadať spojencov na účasť vo voľbách. A už 7. júla v Dome učiteľov v Kyjeve politická strana Naša Ukrajina, Ukrajinska ľudová strana a Kongres ukrajinských nacionalistov podpísali Deklaráciu o spojení. K deklarácii sa taktiež pridalo viac ako 30 spoločenských organizácií, medzi ktorými bola aj Prosvita, Memoriál, Zväz dôstojníkov Ukrajiny, iné mládežnícke a spoločenské organizácie vlasteneckého zamerania. V deklarácii sa zdôrazňuje, že okrem spoločnej účasti vo voľbách je cieľom strán vytvoriť jednotnú ukrajinskú politickú silu. Nové politické spojenie pravých politických síl si zachovalo názov strany Naša Ukrajina. Pred tým z rokovania o spojení odišla strana P. Žebrivského Ukrajinská platforma Sobor.

Sledujúc spájanie opozičných síl, na svojom zjazde sa rozhodla spojiť so Stranou Regiónov politická strana Pracovná Ukrajina (S. Tihipko). Zároveň je potrebné konštatovať, že takéto zjednotenie výrazne posilnilo potenciál Strany regiónov v predvečer parlamentných volieb. Dlhšiu dobu sa v masmédiách hovorilo o rokovaní zameraných na spojenie Strany regiónov a strany Jednotné centrum, ale toto zjednotenie sa neuskutočnilo z niekoľkých dôvodov. V prvom rade to bola neochota vedúceho strany V. Balogu zostať bez vlastnej politickej organizácie. Príklad S. Tihipka je z tohto hľadiska veľmi poučný. Po druhé, strana má vlastnú štruktúru a vplyv len v Zakarpatskej oblasti, volebný potenciál strany je nevelký a hlasovanie voličov je predvídateľné a tolerantné. Po tretie, zakarpatskí regionáli boli tiež proti zjednoteniu, lebo sa báli stratiť vplyv v regióne.

Hlavnými subjektmi volebného procesu 2012 teda boli nasledujúce politické strany: Strana regiónov, Vlasť (Zjednotená opozícia), UDAR, Sloboda a Komunistická strana Ukrajiny.

Celkovo sa vo voľbách zúčastnilo 87 strán. 22 politických strán zaregistrovalo svoje zoznamy. Pred voľbami sa Ukrajinská platforma Sobor odmietla zúčastniť volieb. Takto do hlasovacieho zoznamu boli zaradené 21 strán. Celkovo CVK (ústredná volebná komisia) zaregistrovala 5207 kandidátov, z toho 2554 podľa straníckych zoznamov, 2653 v jednomandátových obvodoch (1151 nezávislých kandidátov, 1502 navrhnutých politickými stranami) (Результати виборів, 2012).

Celkovo za strany, ktoré prekročili volebnú bariéru, bolo odovzdaných 18991017 voličských hlasov. Za strany, ktoré neprekročili volebnú bariéru, bolo odovzdaných 1806189 voličských hlasov. Volebná kvóta bola 84404. 17 poslancov mandátov zostalo nerozdelených (1806189/84404) a v dôsledku prerozdelenia ich dostali tie politické sily, ktoré prekročili volebnú

hranicu. Celkovo možno konštatovať, že ukrajinskí voliči sa presne identifikovali s istými politickými silami a tak politickí fantómovia úspech vo voľbách znova nemali.

Z 21 politických strán, ktoré sa zúčastnili volieb, 16 vedome nemohlo prekročiť 5 % volebnú hranicu. Ich kampaň bola nevýrazná a nezreteľná. Súčasne však tieto strany zložili volebnú kauciu vo výške 2 milióny hrivien. Takto vzniká logická otázka, prečo sa zúčastňovali vo voľbách (Фединець, 2012, s. 18 – 19).

Po prvé, časť strán dostala po žrebovaní veľký počet miest v OVK (obvodnej volebnej komisii): LPU (Liberalná strana Ukrajiny) – 219 miest, politické strany Jediná Rus – 225, strana Ruská jednota – 221, Ruský blok – 223, Zväz anarchistov Ukrajiny – 220 atď. Takým spôsobom vládnuca strana formovala „ručné obvodné komisie“ pri záverečnom sčítaní hlasov. Jednoduché matematické sčítania svedčia, že zložiac OVK zo zástupcov okrajových, ale kontrolovaných strán, regionáli získali väčšinu prakticky vo všetkých obvodných volebných komisiách (Фединець, 2012, s. 18 – 19).

Po druhé, inou úlohou takýchto strán bolo odťahovanie hlasov voličov od opozičných strán. V prvom ra-

de to boli také pseudoopozičné strany ako Ukrajina – Vpred! a Naša Ukrajina, ktoré spolu získali 2,68 % hlasov voličov. Celkovo outsideri volebnej kampane získali 6,81 % (1 398 169) hlasov.

Výsledky volieb

11. októbra zverejnila CVK v súlade s platnými zákonmi výsledky parlamentných volieb 2012. Bolo zvolených 445 poslancov. Strana regiónov získala 185 poslancov, Vlasť – 101, UDAR – 40, Sloboda – 32, Jednotné centrum – 3, Ľudová strana – 2, Zväz – 1, Radikálna strana O. Ľaška – 1, nezávislí kandidáti – 43 (Pozri Tabuľku 1.). V piatich väčšinových obvodoch (94, 132, 194, 197, 223) CVK vyhlásila voľby za neplatné pre množstvo porušení pri sčítaní hlasov. Verchovná rada Ukrajiny odporúčala CVK urobiť v uvedených obvodoch opätovné voľby (Результати виборів, 2012).

Celkom iné by boli výsledky volieb, ak by sa uskutocnili na pomernom princípe: Strana regiónov a KPU (Komunistická strana Ukrajiny) by získali 144 a 64 miest a opozícia (Vlasť, UDAR, Sloboda) – 242 a to je stabilná väčšina v parlamente (Крамар, 2012, s. 8 – 11).

Tabuľka 1 Výsledky volieb do Verchovnej rady (VR) Ukrajiny 2012

Názov strany / výsledok	Celoštátny volebný obvod mandáty / percentá	Jednomandátové volebné obvody	Celkovo poslancov mandátov	Počet mandátov podľa pomerného volebného systému z 5 % volebnou bariérou
Strana regiónov	72 (30 %)	113	185	144
VO «Vlasť»	62 (25,54 %)	39	101	124
PP «UDAR»	34 (13,96 %)	6	40	68
KPU	32 (13,18 %)	–	32	64
VO «Sloboda»	25 (10,44 %)	12	37	50
PP «Jediné centrum»	–	3	3	–
Ľudová strana	–	2	2	–
PP «Zväz»	–	1	1	–
Radikálna strana O. Ľaška	–	1	1	–
nezávislí kandidáti	–	43	43	–

Keď hovoríme o regionálnom priereze, môžeme konštatovať nasledujúce: Strana regiónov získala víťazstvo v 9 oblastiach, ARK (Autonómna Republika Krym) a Sevastopol' a Vlasť (Zjednotená opozícia) v 15 oblastiach a v meste Kyjev. Tak ako aj na predchádzajú-

ch voľbách Východ a Juh hlasoval za Stranu regiónov, Západ a Centrum za Vlasť. Súčasne podľa výsledkov volieb možno pozorovať prenikanie Strany regiónov na Západ a Vlasť, UDAR a Sloboda na Východ (Pozri Tabuľku č. 2).

Tabuľka 2 Líderstvo politických strán podľa výsledkov hlasovania v regiónoch Ukrajiny

Názov strany	Líderstvo podľa výsledkov hlasovania v celoštátnom volebnom obvode
Strana regiónov	Autonómna Republika Krym, Dnipropetrovská, Donecká, Zakarpatská, Zaporížská, Luhanská, Mykolajivská, Odeská, Charkovská oblasť (spolu 9 oblastí), mesto Sevastopol'.
VO „Vlasť“	Vinnická, Volynská, Žytomyrská, Ivano-Frankivská, Kyjevská, Kirovohradská, Ľvovská, Poltavská, Rivnenská, Sumská, Ternopoľská, Chmel'nická, Čerkaská, Černivecká, Černihovská oblasť (spolu 15), mesto Kyjev.

Teda sociokultúrne rozmedzenie na Východ a Západ, ktoré má objektívnu a historicky podmienenú povahu, aj naďalej zostáva dominantné v štruktúrovaní stranického systému Ukrajiny, o čom jasne svedčia výsledky volieb. Treba však konštatovať aj ten fakt, že Vlasť, UDAR a Sloboda získali značný počet hlasov na Východe a Strana Regiónov na Západe. Ide o pozitívnu tendenciu formovania celonárodnej podpory politických strán.

Voľby ukázali, že spoločnosť potrebuje tretiu politickú silu. Keďže tí, ktorí sa sklámali vo vládnucej strane, hlasovali za komunistov, a tí, ktorí sa sklámali vo Vlasť, zasa za UDAR a Slobodu. Sloboda zostáva jedinou ideologickou politickou silou, pričom je národného vlasteneckého zamerania.

Jej vysoký rating je výsledkom tak antiukrajinskej politiky Strany regiiónov (Charkovské dohody, podpísané s Ruskom 21. apríla 2010, Zákon O zásadách štátnej jazykovej politiky, ktorý bol prijatý 5. júna 2012 a iné), radikalizácie spoločenských nálad, ako aj usilovnej dlhodobej práce v období medzi voľbami vo všetkých regiiónoch Ukrajiny.

Väčšinové obvody prehrala opozícia, ktorá získala len 60 z 225 mandátov. Hlavný dôvod prehry je ten, že UDAR odmietol stiahnuť svojich kandidátov a motivoval to tým, že podľa výsledkov sociologického prieskumu, ktoré si objednal, rating jeho kandidátov bol vyšší než ich spojencov. Prax ukázala celkom iný výsledok. Podľa prepočtov analytikov časopisu Týždeň opozícia stratila 22 väčšinových mandátov pre rozptyľovanie hlasov: Vinnycká oblasť – 11., 14. obvod; Volynská – 20., 21.; Žytomyrská – 66.; Zakarpatská – 68.; Zaporizská – 82.; Ivano-Frankivská – 87.; Kyjev – 90., 96.; Kirovohradská – 100., 101., 102.; Mykolajivská – 132.; Rivnenská – 155; Chersonská – 184., Chmeľnycká – 188., 190., 191., 193.; Čerkaská – 197., 199. To znamená, že činnosť opozície nebola úplne koordinovaná. Zároveň však, napriek nedostatku koordinácie medzi opozíciou a deštruktívnosti sloganov ako „Zastavíme ich“, Vlasť a Sloboda boli schopné presadiť svoj harmonogram volebnej kampane, ktorý bol zredukovaný na boj „dobra“ a „zla“. Takým pádom bol výber úplne zjednodušený. Opozícii sa to podarilo urobiť, hoci do

takej schémy nezapadá V. Kličko, ktorý nikdy verejne nekritizoval prezidenta (Крамар, 2012, s. 8 – 11).

Voľby ukázali nedostatok stability stranických preferencií voličov. Ak vypočítame Pedersenov index, pre Ukrajinu po parlamentných voľbách 2012 je 30,6. Za stabilné politické systémy sa považujú tie, ktoré majú Pedersenov index do 15. Ďalším empirickým ukazovateľom, ktorý charakterizuje formát stranických systémov, je index efektívneho počtu parlamentných strán. Po voľbách v roku 2012 je to 4,5. V roku 2007 mal hodnotu 3,3. Po prvé, rast indexu ($4,5/3,3 = 1,3$) ukazuje zvýšenie efektívneho počtu parlamentných strán. Po druhé, tento index (4,5) ukazuje na to, že dominantná nie je žiadna strana. Môžeme teda povedať, že Ukrajina má tendenciu tvoriť dvojblokový stranický systém.

Hlavným záverom volebnej kampane 2012 je: na Ukrajine zostáva nečinný civilizovaný mechanizmus aktualizácie najvyššieho výkonného orgánu moci v súlade so spoločenskými náladami v štáte, čo je charakteristickým znakom tzv. elektorálnej demokracie.

A. Gross, ktorý stál v čele misie pozorovateľov Parlamentného zhromaždenia Rady Európy, povedal, že parlamentné voľby odhalili tendenciu k zvyšovaniu autoritatívnosti na Ukrajine, keďže oligarchovia a peniaze majú ešte väčšiu moc než vláda v roku 2012. Úplne zobrali pod kontrolu štátnu sféru a prijatie nového volebného zákona ešte viac posilnilo ich vplyv (Крамар, 2012, s. 8 – 11).

Literatúra:

- Фединець, Р.: Завдання партії виконано. Навіщо маргінальні партії брали участь у виборах. Тиждень. 9. – 15. 11. 2012.
- Капустин, А.: Мажоритарка. Десять лет спустя. Зеркало недели. 15. – 21. 9. 2012.
- Крамар, О.: Спотворене волевиявлення. Тиждень. 2. – 8. 11. 2012.
- Результати виборів. 2012. Dostupné na: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/wp001>.